

[Начало](#) > ... > [Вашите Права](#) > [Права На Малолетните И Непълнолетните Лица При Съдебно Производство](#) > [Czechia](#)

Права на малолетните и непълнолетните лица при съдебно производство

Съдържание,
предоставено от
Чехия

Чехия

1. Дееспособност на децата

В частното право Закон № 89/2012 (Гражданският кодекс) гласи, че способността на детето да извърши конкретно юридическо действие е свързана с интелектуалната и волевата зрялост на лицата на неговата или нейната възраст. Това е оборимо предположение, което означава, че във всеки случай може да бъде доказано обратното. Пълна дееспособност се придобива на 18 години; при определени условия съдът може да признае дееспособност на дете на 16-годишна възраст. Ако детето не е дееспособно, то трябва да бъде представлявано от своя законен представител или законен настойник. Тези лица могат да дадат своето съгласие детето да извършва определени юридически действия, като в този случай детето има право да действа самостоятелно в обхвата на съгласието, освен когато това е изрично забранено от закона.

Съгласно Наказателния кодекс на Чехия (Закон № 40/2009) деца под 15-годишна възраст не могат да носят наказателна отговорност. Деца, навършили 15 години, но ненавършили 18 години към момента на извършване на престъплението, носят наказателна отговорност единствено ако тяхната интелектуална и морална зрялост към момента на престъплението им е позволявала да осъзнаят противоправността на своите действия и да контролират тези действия.

2. Положение на децата в производства пред граждански съдилища

а) Ролята и дееспособността на децата в граждански производства

Децата могат да участват в съдебни производства по различни начини. В гражданското производство ролята на децата обикновено е на участници, но те могат да бъдат и свидетели. По-долу ще бъде разгледана ролята на децата като участници в гражданското производство. Съответното законодателство са Гражданският процесуален кодекс (Закон № 99/1963) и Законът за специалните съдебни производства (Закон № 292/2013).

Гражданските производства се разделят на състезателни и несъстезателни. Въпреки че децата могат да участват и в двата вида производства, най-често те участват в несъстезателни производства (например производства за упражняването на родителските права). Основните въпроси, които се разглеждат в производствата за упражняване на родителските права, са свързани с името и фамилията на детето, издръжката, правото на достъп, родителската отговорност и специфични въпроси, свързани с упражняването на родителските права. В повечето случаи производството може да бъде образувано въз основа на молба и служебно от съд, с изключение на производствата относно въпроси, свързани с представляване на детето (в който случай производство може да бъде образувано единствено по молба на законния представител) или с предоставяне на дееспособност (производствата се образуват единствено по молба на детето или неговия законен представител).

Точно както в частното право, дееспособността на децата в гражданското производство е свързана с интелектуалната и волевата зрялост на децата на тяхната възраст. Въпреки това, ако обстоятелствата по делото налагат това, съдът може да реши детето да бъде представявано от законния му представител или от законния му настойник, дори ако иначе би могло да действа независимо по въпроса.

б) Съдилища и други органи, защитаващи интересите на децата

Решенията относно правното положение на детето се вземат от съдилищата. Състезателните и несъстезателните дела се разглеждат от съдилищата с обща компетентност. Въпреки това съдиите, които се занимават с несъстезателни дела в тези съдилища, обикновено не разглеждат състезателни дела. На първа инстанция производствата се провеждат от районните съдилища, а околните съдилища са апелативните съдилища. Не се допуска обжалване по дела, свързани с упражняване на родителските права.

В гражданските производства, свързани със съдебната грижа за малолетни или непълнолетни лица, централна роля играе органът за социална и правна закрила на детето. Тази компетентност се упражнява предимно от общински служби с разширена компетентност. Органът за социална и правна закрила на детето може да образува изброените по-горе производства и впоследствие да действа като настойник *ad litem* в тези производства. В същото време органът осигурява социалната и правната закрила на детето и извън съдебното производство, независимо дали в контекста на превантивни или консултативни дейности, или чрез възпитателни мерки. Компетентността и обхватът на дейностите на органа за социална и правна закрила на детето са уредени в Закона за социалната и правната закрила на детето (Закон № 359/1999).

В изброените по-горе случаи прокуратурата също може да образува (или да се присъедини към) производство. В случай на съдебна грижа за малолетни или непълнолетни лица тя може да направи това в случаите, свързани с налагането на специална мярка във връзка с отглеждането на детето, с институционалната грижа, с определянето на датата на раждане или с временното лишаване от родителски права, ограничаването на такива права, лишаването от родителски права или упражняването на такива права. Ако прокуратурата образува производство, тя предприема действия като всеки друг ищец. Ако прокуратурата се присъедини към производство, тя може да предприема всички стъпки, които могат да бъдат предприети от участник в производството, с изключение на разпоредителни действия (като оттегляне на иска).

в) Следване на висшите интереси на детето

Общ принцип, който е в основата на гражданските производства, в които участват деца, е акцентът върху защитата на интересите на детето в съответствие с Конвенцията за правата на детето. Ако детето, участващо в производството, е в състояние да формира свои собствени възгледи, съдът трябва да установи възгледите на детето по въпроса. Когато взема предвид възгледите на детето, съдът отчита възрастта и интелектуалната зрялост на детето.

В гражданското състезателно производство е включен набор от инструменти, с които се подобрява позицията на детето. Един от тях е задължението за връчване на документи на деца над 15-годишна възраст. „Официалните решения“ срещу деца са недопустими, поради което не могат да се постановяват решения за припознаване, съдебни решения, постановени в отсъствието на ответника, или заповед за плащане срещу деца.

В несъстезателните производства и производствата за упражняване на родителските права акцентът е върху целесъобразността на производството. По дела за уреждане на отношенията с деца е възможно да бъде постановена временна мярка, за която съдът се произнася в 7-дневен срок; в случаите на сериозна заплаха или нарушение на жизненоважните интереси на детето съдът обикновено постановява решения за временни мерки в рамките на 24 часа. Впоследствие обикновеното производство следва да бъде образувано в срок от 6 месеца от започването на производството. С оглед да бъдат защитени интересите на детето, органът за социална и правна закрила на детето често участва в производството като настойник *ad litem*.

3. Положение на децата в наказателни производства

а) Деца под 15-годишна възраст като извършители на престъпления

В Чешката република деца под 15-годишна възраст не могат да бъдат подвеждани под отговорност за престъпления. Ако дете под 15-годишна възраст извърши нарушение, което иначе се счита за престъпление, това води до извънредно гражданско производство по Закона за специалните съдебни производства (Закон № 292/2013), а не до наказателно производство по Наказателно-процесуалния кодекс (Закон № 141/1961). Специалните правила, приложими към делата, засягащи деца под 15-годишна възраст, са определени в Закона за правораздаването при непълнолетни (Закон № 2018/2003).

Делата, засягащи деца под 15-годишна възраст, се разглеждат от съдилища за непълнолетни (специализирани съдии в съдилищата с обща компетентност). Тези специализирани съдии преминават обучение, за да получат подробни знания за правилата, приложими към такива производства, и за подхода, който трябва да се възприеме по отношение на нарушители на възраст под 15 години. Прокурорите и служителите на правоприлагащите органи също трябва да са преминали специално обучение за работа с младежи.

Производството се образува по молба от прокуратурата или служебно от съда. Освен детето в производството участват органът за социална и правна закрила на детето, законните представители или законните настойници на детето, лицата, на чиито грижи е поверено детето или които упражняват родителските права по отношение на детето, както и други лица, по отношение на чиито права и задължения трябва да се вземе решение в производството. Когато молбата за образуване на производство е подадена от прокуратурата (т.е. когато производството не е образувано служебно от съда), прокуратурата също участва в производството. В производството детето трябва да има настойник, който е негов застъпник.

Когато дете под 15-годишна възраст извърши нарушение, което иначе би представлявало престъпление, съдът за непълнолетни ще предприеме необходимите коригиращи мерки. Съдът може да наложи на детето задължение с образователна цел (например да компенсира — по начин, съобразен с възможностите на детето — причинените вреди, да извърши — в свободното си време и безплатно — обществено полезна дейност), ограничение с образователна цел (например да не се среща с определени лица, да не посещава определени места, да не участва в хазартни игри, да не използва водещи до пристрастяване вещества и т.н.), да постанови порицание с предупреждение, да настани детето в терапевтична, психологическа или друга подходяща образователна програма в образователен център за настойничество, да постави детето под надзора на пробационен служител, под закрила или медицинско лечение, да разпорежи надзор от страна на пробационен служител, институционална грижа с цел закрила или медицинско лечение с цел закрила. Съдът може да избере да не налага мерки, ако опитът от самото съдебно дело е бил достатъчен, за да се даде урок на детето и да се обезсърчат всякакви незаконни действия в бъдеще.

Освен когато съдът за непълнолетни реши друго, делата, засягащи деца под 15-годишна възраст, се разглеждат в закрити заседания. В производството акцентът се поставя върху защитата на правото на детето на неприкосновеност на личния живот. Резултатът от производството може да бъде публикуван в обществените средства за масово осведомяване, след като решението стане окончателно (без да се посочват имената на детето или на другите участници).

б) Деца над 15-годишна възраст като извършители на престъпления

Производствата по дела, засягащи непълнолетни, също са уредени в Закона за правораздаването при непълнолетни. Непълнолетен означава лице, което е навършило 15-годишна възраст към момента, в който е извършило престъплението (наричано „провинение“ [provinění] в случай на непълнолетни), но все още не е навършило 18-годишна възраст. Непълнолетните носят наказателна отговорност, но само при положение, че тяхната интелектуална и морална зрялост към момента на извършване на деянието им е позволявала да осъзнаят противоправния характер на действията си и да ги контролират.

Непълнолетните трябва да имат адвокат от момента, в който спрямо тях бъдат предприети мерки по Закона за правораздаването при непълнолетни или действия по Наказателно-процесуалния кодекс

(включително неотложни или неповтарящи се действия), освен когато е невъзможно изпълнението на тези мерки да се отложи и адвокатът да бъде уведомен за тях.

Делата, засягащи непълнолетни лица, се разглеждат от съдилища за непълнолетни (специализирани съдии в съдилищата с обща компетентност). Съгласно Закона за правораздаването при непълнолетни съдът за непълнолетни може да наложи на непълнолетните лица мерки, като например:

- мерки с образователна цел (надзор от страна на пробационен служител, програма за пробация, задължения с образователна цел, ограничения с образователна цел и порицание с предупреждение);
- мерки за закрила и охранителни мерки (медицинско лечение с цел закрила, сигурно превантивно задържане, изземване на вещи, изземване на част от имуществото и институционална грижа с цел закрила);
- наказателни мерки [обществено полезен труд, финансови мерки, финансови мерки с отложено изпълнение, конфискация, забрана за извършване на определени дейности, забрана за отглеждане на животни, извеждане, домашен арест, забрана за влизане на спортни, културни и други социални събития, наказание лишаване от свобода, условно отложено за изпитателен срок (условно осъждане), наказание лишаване от свобода, условно отложено за изпитателен срок с надзор, безусловно наказание лишаване от свобода].

Мерките трябва да са съобразени с личността на непълнолетния правонарушител, неговата възраст и интелектуална и морална зрялост, здравословното му състояние, както и неговото лично, семейно и социално положение, и да са съразмерни на естеството и тежестта на извършеното деяние.

По отношение на непълнолетните лица съдебните производства трябва да се водят така, че да не се засегне неблагоприятно психиката им и, с оглед възрастта им, да не се застраши тяхното емоционално и социално развитие. Органите, които участват в производството по силата на Закона за правораздаването при непълнолетни, си сътрудничат с компетентния орган за социална и правна закрила на детето и със Службата за пробация и медиация. Органите, които участват в производството по силата на Закона за правораздаването при непълнолетни, са длъжни винаги да информират непълнолетните за техните права по подходящ за възрастта им начин и да им предоставят всякаква възможност да упражняват тези права.

Законният представител или законният настойник на непълнолетния има право да представлява непълнолетния, по-специално да избира защитник за него, да прави предложения от името на непълнолетния, да подава молби и да предлага корективни действия от негово име; законният представител също така има право да участва в такива действия, в които по силата на закона може да участва непълнолетният. В полза на непълнолетния законният представител или законният настойник може да упражнява тези права и против волята на непълнолетния. Законният представител или законният настойник на непълнолетния също така има право да задава въпроси на разпитваните лица, да разглежда преписките с изключение на протокола за гласуването и личните данни на тайните свидетели, да прави извлечения от тях и бележки въз основа на тях, както и да прави копия на преписките или на части от тях за своя сметка.

В производството акцентът се поставя върху защитата на личните данни на непълнолетния; по-специално информацията, която може да доведе до разкриване на самоличността на непълнолетния, не трябва да се оповестява публично без законово основание. Всички участващи органи (полицейски органи, прокурори, съдии, служители на Службата за пробация и медиация, както и социални работници) трябва да са преминали специално обучение за работа с младежи. По принцип производствата се провеждат при закрити врати.

в) Децата като увредени лица (жертви на престъпления)

В законодателството се прави разлика между увредени лица и жертви на престъпления. В Наказателно-процесуалния кодекс увредените лица са определени като лица, които са претърпели телесна повреда, вреди или неимуществени вреди в резултат на престъпление, или в чиято вреда нарушителят се е облагодетелствал от извършването на престъплението. Увредените лица се ползват с редица права, включително с правото да представят допълнителни доказателства, да разглеждат преписките, да присъстват на основното съдебно заседание и да представят коментари по делото преди приключване

на производството. Увредените лица могат да бъдат както физически, така и юридически лица.

От 2013 г. насам по отношение на правата на жертвите на престъпления в Чешката република се прилага специално законодателство (Закон за жертвите на престъпления № 45/2013), в което в допълнение към правата на увреденото лице се подчертава особено внимателният подход към жертвите на престъпна дейност и им се предоставят редица права, за да се помогне за смекчаване на въздействието на престъпните деяния върху живота на жертвите. В този случай под жертви се разбират физически лица, които са претърпели (или биха претърпели) телесна повреда, вреди или неимуществени вреди в резултат на престъпление, или в чиято вреда нарушителят се е облагодетелствал (или би се облагодетелствал) от извършването на престъплението. Специалните права на жертвите включват по-конкретно специална подкрепа, право на информация, защита от непосредствена опасност, защита на правото на неприкосновеност на личния живот, защита срещу вторични вреди и финансова помощ. Жертвите също така имат право да бъдат придружени от доверен съветник по време на изпълнението на мерките в наказателното производство. Доверените съветници са лица, които самите жертви на престъпление избират с цел да получат психологическа подкрепа.

Съгласно това специално законодателство лицата под 18-годишна възраст се считат за особено уязвими жертви на престъпления и поради това им се предоставят редица права в допълнение към статута на увредено лице в наказателното производство, както и в допълнение към правата на жертвите на престъпления. Правата на особено уязвимите жертви на престъпления включват безплатна помощ. Принципно е необходимо да бъдат уважени исканията им за недопускане на контакти с нарушителя и за провеждане на разпита в досъдебната фаза от лице от същия или от противоположния пол. Разпитът на уязвими жертви на престъпления в досъдебната фаза се провежда от обучени лица и в помещения, предназначени или пригодени за тази цел; когато жертвата е дете, разпитът в досъдебната фаза винаги се води от обучено за това лице, освен когато действието е спешно и не може да бъде намерено обучено лице (за разпита на деца вж. по-долу).

г) Децата като свидетели на престъпления

В законодателството са предвидени изключения по отношение на разпита на лица под 18-годишна възраст, които са станали свидетели на престъпления. Разпитваните деца трябва да бъдат уведомени за правото им да откажат да свидетелстват и за задължението им да кажат истината и да не крият нищо. В същото време децата трябва да бъдат информирани за последиците от предоставянето на неверни показания. Тъй като не могат да бъдат подведени под наказателна отговорност, децата под 15-годишна възраст не се информират за последиците от предоставянето на неверни показания. Тази информация трябва да бъде предоставена по начин, съобразен с възрастта, както и с интелектуалната и моралната зрялост на детето; разбира се, разпитите трябва да се провеждат, като се вземат предвид възрастта и интелектуалното ниво на детето.

Когато децата се разпитват по отношение на обстоятелства, припомнянето на които би могло да повлияе неблагоприятно на тяхното психологическо и нравствено развитие поради възрастта им, е необходимо разпитът да се провежда с особено внимание и съдържанието му да се третира по такъв начин, че да се избегне необходимостта от повтарянето на разпита в по-нататъшното производство.

На разпита се канят органът за социална и правна закрила на детето или всяко друго лице с опит в обучението на младежи, което може да допринесе за внимателното провеждане на разпита. Родителите също могат да бъдат поканени да присъстват, ако тяхното присъствие може да допринесе за провеждането на разпита по внимателен начин.

По правило децата се разпитват в специални стаи за разпит, в които трябва да се създаде приятелска и домашна атмосфера, което улеснява установяването на контакт с детето. Разпитите се провеждат от специално обучени полицейски служители. На деца под 18-годишна възраст могат да бъдат задавани въпроси само чрез полицейски орган, за да бъдат защитени те от неподходящи въпроси, задавани от лица без специално обучение.

В по-нататъшно производство децата могат да бъдат разпитани още веднъж само при необходимост. По силата на съдебно решение в съдебното производство е възможно да се представят доказателства чрез изчитане на протокол или чрез възпроизвеждане на видео- или аудиозаписи на разпита с помощта на оборудване за видеоконферентна връзка.

По отношение на лицата под 18-годишна възраст в законодателството също така се акцентира върху защитата на личните данни и неприкосновеността на личния живот. Наказателно-процесуалният кодекс гласи, че във връзка с престъпление никой не може по никакъв начин да оповестява публично каквато и да е информация, позволяваща да се установи самоличността на увредено лице (жертва на престъпление), което е на възраст под 18 години. Също така е забранено да се правят публично достояние изображения, видео- или аудиозаписи или друга информация за хода на съдебното производство или на открито заседание, която би позволила да се установи самоличността на увреденото лице (жертвата на престъплението). Съдебните решения, с които се слага край на производството, не трябва да се оповестяват в обществените средства за масово осведомяване, като се посочват името (имената), фамилията и адресът на пребиваване на увреденото лице. Като вземе предвид личността на увреденото лице, както и естеството и характера на извършеното престъпление, председателят на състава може да вземе решение да наложи допълнителни ограничения относно публикуването на влязла в сила осъдителна присъда, за да се осигури подходяща защита на интересите на увреденото лице. Нарушенията на тези задължения са обект на наказателно преследване.

4. Осиновяване

Осиновяването може да се опише като приемане на чуждо дете като свое, което го отличава от другите правни понятия, с които се установява произход. Осиновяването може да се осъществи само след съдебно решение.

В Гражданския кодекс (Закон 89/2012) са определени следните условия за осиновяване:

- Не е възможно осиновяване между роднини, които се намират в родство по права линия, и между братя и сестри (с изключение на сурогатното майчинство).
- Трябва да има подходяща възрастова разлика (обикновено най-малко 16 години) между осиновителя и осиновеното дете.
- Изисква се съгласието на детето (ако е над 12 години) или съгласието на настойника в случай на по-малки деца.
- Правилата за осиновяване позволяват осиновяване на непълнолетни лица, които не са придобили пълна дееспособност.
- Лично декларирано пред съда съгласие на родителите. Съгласието за осиновяване може да бъде оттеглено до три месеца от датата на даването му (в определени случаи е възможно и по-късно оттегляне). Съгласието на родителите не се изисква, когато местонахождението на родителя е неизвестно, когато са налице условия за ограничаване на дееспособността му, както и когато родителят не проявява интерес към детето или е лишен от родителските си права и задължения (което включва правото на съгласие за осиновяване на неговото дете) от съда.
- Упражняване на родителските права върху детето преди осиновяването. Счита се, че е от значение само упражняването на родителски права, установено по силата на съдебно решение, като в този случай съдът може да постанови упражняване на родителски права само след изтичането на 3 месеца след деня, в който родителят е дал съгласие за осиновяване. Съдът взема решение за предаване на детето на осиновителя преди осиновяването само след като е извършил проучване относно взаимната пригодност на детето и осиновителя.
- Съдебно решение за осиновяване. В допълнение към горното съдът трябва да се увери, че връзката между осиновяващия и осиновявания съответства на тази между родител и дете, или поне че е налице основание за такава връзка. Осиновяването на детето трябва да е в съответствие с неговите права.

Последиците от осиновяването са, както следва:

- Изчезват досегашните отношения между детето и неговото биологично семейство, като същевременно възникват отношения с ново качество между осиновения и осиновителя и неговите роднини. Съгласно съдебното решение за осиновяване осиновителят се вписва в актовете за гражданско състояние.
- Осиновеният придобива качеството на дете на своя осиновител или своите осиновители; осиновеният и осиновителят(ите) имат същите права и задължения като правата и задълженията, произтичащи от естествения произход.
- При смяна на фамилното име осиновеният може да има съставно фамилно име.

■ Последна актуализация: 24/04/2024

Версията на националния език на тази страница се поддържа от съответната държава-членка. Преводите са направени от Европейската комисия. Възможно е евентуални промени, въведени в оригинала от компетентните национални органи, все още да не са отразени в преводите. Европейската комисия не поема каквато и да е отговорност по отношение на информация или данни, които се съдържат или споменават в този документ. Моля, посетете рубриката „Правна информация“, за да видите правилата за авторските права за държавата-членка, отговорна за тази страница.